

DOI 10.26886/2414-634X.1(53)2022.7

UDC008 : 312.421

**CULTURE AS INTEGRITY: ENVIRONMENTAL DETERMINANTS
OF DEVELOPMENT**

**Roman Chorny, Leading specialist of scientific and organizational
department**

<http://orcid.org/0000-0002-7507-9927>

e-mail: chornyroma88@gmail.com

National institute for strategic studies, Ukraine, Kyiv

The article raises the issue of development and in-depth knowledge of the identity of Ukrainian culture. Defining the categories of cultural creation and the influence of historical and mental factors on the organization of the national identity system. The issue of globalization of culture in different directions is singled out. The value and integrity of culture as an element of the combination of morality, spirit, behavior of a particular ethnic group. The ways, levels of national identity, as the primary stage of development of culture, as the basic value are investigated.

Key words: culture, attractors, subjectivity, cultural creativity, praxis.

*Провідний фахівець науково-організаційного відділу, Чорний Р. В.
Культура як цілісність: екологічні детермінанти розвитку /
Національний інститут стратегічних досліджень, Україна, Київ.*

У статті піднімається питання розвитку, та глибинного пізнання ідентичності української культури. Визначення категорій культуротворення та впливу історичних, ментальних факторів на організацію системи національної ідентичності. Виокремлюється питання глобалізації культури по різним напрямкам. Цінність і цілісність культури, як елемент поєднання моралі, духу, поведінки окремого етносу. Досліджуються шляхи, рівні національної

ідентичності, як першочергового етапу розвитку культури, як основної цінності.

***Ключові слова:** культура, атрактори, суб'єктність, культуро творчість, праксис.*

Вступ. Проблема полягає в тому, що культура України відображає загальну ситуації глобалізації та розвитку культури як у внутрішньому, так і у зовнішньому аспекті культуротворення. В ній зберігається традиційний локус субстанційності, носія високої духовності, яку зараз пов'язують з українським бароко, зокрема. Тому культура України потрапляє в пастку метамодерну, широких інсталяцій, коливань між соцреалізмом, тоталітаризмом, модерном, постмодерном і.т.д. Власне тут потрібно зазначити культуру як цілісність, яку можна характеризувати як єдність етосу, еросу та праксису, або ж єдності моралі, поведінки, діяльності та стану. Цей локус дає можливість говорити про той гуманітарний вимір, який власне і допомагає вийти на проблему гуманітарної безпеки і втрати людської цілісності.

Мета роботи – визначення культури національної ідентичності Українцита шляхів збереження етносу та культуротворення свідомості.

Виклад основного матеріалу. На даний час не можна знайти один єдиний усталений вимір культуротворчості. Субстанційна категоріальна матриця культуротворчості не підходить, так як вона вже відходить в певні анали історії. Феноменологічна, що пояснює культуру як те, що людині дається світ, теж не є актуальною. Все інше, що пов'язане з визначенням культури, а саме певні інституції, такі як освіта, наука, мораль, в певній мірі характеризує культуру, але не дає ознак того виміру, який би характеризував культуру як цілісність. Тому важливо дотримуватись визначення культури як суб'єктного простору, який поєднує в собі поведінку, діяльність і стан. Мається на увазі, що

втрата культури держави відбувається набагато раніше, ніж втрата суб'єктності держави. Ми з вами зараз знаходимося на стадії руйнування культури ззовні і зсередини. Руйнування цілісності передують створенню загрози безсуб'єктного простору, де людина існує на невідомому ландшафті всіх можливих «Я», які так чи інакше не можливі як суб'єкт культуротворчості. Тобто виникає декілька важливих проблем, а саме зазначити категорію суб'єкта і охарактеризувати його як суб'єкт культури.

Перший рівень – безпека втрати реальності, як образної ідентичності людини. Другий рівень – безпека втратити людини як тої, хто адекватно сприймає реальність. Це все належить до культурного ареалу, і все це, звичайно, має ті ознаки, які можна охарактеризувати як екологічні детермінанти. Зараз все більше і більше говорять про теорію хаосу, про хаосогенне середовище, про неупереджену, непередбачувану реальність, з якою може зустрітися людина на кожному кроці свого існування. Ця складність існування людини в культурі набуває своєї етики і естетики.

Дж. Уїллок пише наступне: «Розглядаючи будь-який дискурс, ми весь час стикаємось з явищами які в теорії хаоса називаються «атракторами». Атрактори представляють собою пункти можливих станів і, по суті справи, точки покою і комфорту. Як працюючий маятник рухається з одного боку в інший, так само хід розвитку подій тяжіє до атрактору. В межовій стадії дискурсу ці атрактори дозволяють нам знайти привичні відсилки і точки комфорту, дають можливість знайти свій голос» [1, с.20].

Отже, утворюється певна комунікативна рекреалогія, де формується потреба знайти рекреацію, де б людина могла бути людиною. Відтак, культура сприймається як низка співскладених

дискурсів, а саме: візуальних, вербальних, комунікативно-інформативних, які поєднують в собі цілісність сприйняття світу.

Культура дає можливість визначення таких зон, а це дає можливість визначити культуру як реальність, що продукує атрактори. Якщо говорити більш ближче до нашої реальності, то – атракціонів. Атракціон, на відміну від атракторів, в 30 роки розумівся як видовищна реальність, що утворена на основі ідеології. Зараз зазвичай ідеологічний регулятив підмінюють національною ідеєю. Адже, скільки б не велось розмов про національну ідею, її ніхто не може сформулювати. Втім, як зазначив М. Бердяєв, сутність національного полягає в тому, що воно формується в певному історичному контексті і в певній традиційній системі поглядів [2, с.288]. Національна культура сучасності – це культура, яка формується не разом з державою, як це було за доби модерну, коли вся Європа створювала національні країни і відразу ж формувався національний етнікос, етика національного бачення і розуміння світу під впливом протестантизму (про це блискуче пише М. Вебер [3, с.804], а постфактум, після виникнення націодержав. Нам залишається лише сказати, що, якщо в державотворенні втрата суб'єктності означає втрату держави, то в культурі цей процес здійснюється перманентно. Суб'єкт виборює своє ставлення до світу. Суб'єкт культури вимушений здійснювати себе як реальність світотворення у власній окремій діяльності. Можна сказати що така постановка проблеми ставить багато запитань.

Так, М. Кисельов зазначає: «Останнім часом, – з різних причин, але головним чином, як наслідок аналітичного підходу (де домінують спеціалізація і фрагментарність), і абсолютизації її результатів, – цілісний континуум свідомості розбивається на окремі моменти. Увійшло у звичку говорити про багато різних «свідомостей». Так, зокрема , в суспільній свідомості вирізняють правову, політичну,

моральну, релігійну, групову, індивідуальну тощо. В етнології серед етноутворюючих прикмет називають національну свідомість. Нарешті при розробці питань відвернення екологічної катастрофи, – про екологічну свідомість» [4, с.312]. Існує плюралізм та розмаїття в трактовці головного, того що раніше, зокрема у XVIII столітті, трансцендентальний суб'єкт уособлював персональний тип свідомості як феномен культури.

Так, фактично естетичний суб'єкт, за В. Івановим, – це суб'єкт, який концентрує в собі весь досвід людського існування, не лише національний, а родовий досвід естетичного [5, с.13]. Він стає національним суб'єктом в тих практиках культуротворення національної культури, де здійснює себе як митець, творець. Якщо йдеться про прaxis в цілому, про діяльність, то вона достатньо опрацьована в марксистській школі та визначається як жива діяльність, яка утворюється тут і зараз, абстрактна діяльність, яка розбивається на суб'єкт, засоби та предмет діяльності.

В. Шинкарук визначив, що мета не може бути здійснена без мотивації, не може бути сформована без результату, який не формується як певний проект (цілепокладання) завершеної цілісності людини [6, с.528]. Гуманізм київської філософської школи визначається тим, що сутність цілепокладання і цілездійснення реалізується через засоби як проект. У працях академіка В. Шинкарука зазначено, що засоби залишаються константою серед всіх перетворень. У контексті проблем культуротворчості важливо зазначити, що засоби культуротворення є унікальними і універсальними. Це засоби комунікації, технології, які в свою чергу є інтернаціональними. В чому ж полягає національний локус культуротворчості?

Єдність всіх суб'єктів культуротворення як культурно-історичної цілісності. Говорячи про екологічну свідомість як про

реальність, що інтегрує в собі суб'єктність – моральну, етичну, естетичну і праксеологічну, важливо зазначити її специфіку. М. Кисельов пише: „Справа в тому, що суттєві фрагменти явища, котрі сьогодні визначаються як екологічна свідомість, спостерігались практично в усі історичні періоди розвитку людства. Один із засновників екології Ч. Елтон мав рацію, коли зазначав, що екологія є новою назвою старого предмета. Проте екологічна свідомість не є усталеним утворенням між буттям і свідомістю, що його відбиває, не може бути тотожності. Завжди багато чого лежить поза межами нашої свідомості, нашого досвіду. Свідомість принципово не може вмістити в собі дійсність і тому вона постійно перебуває в постійному становленні. На неї мають вплив процеси, що відбуваються в сучасному науковому пізнанні, „екофільні” або „екофобні” традиції, властиві тому чи іншому етносу (нації, держави, і домінуючому світоглядні установки людських співтовариств, тощо”. Свідомість не може бути генеруючим фундаментом єдності морального, праксеологічного та естетичного суб'єктів культури. Отже, нам потрібно зрозуміти, в якій культурі ми живемо. Як зазначила В. Нічик, іманентний трансценденталізм Г. Сковороди є глибинною віссю українського культуротворчого менталітету. З плином часу приходять мозаїчна деконструкція культури, в якій ми вже не бачимо глибинного дискурсу, глибинної основи.

Однак єдність є ознакою культури, вона є ознакою свідомості суб'єкта і об'єкта, яка переходить на рівень позасуб'єктних та об'єктних відносин, і за цим рівнем виникає безодня, яка дає можливість охарактеризувати весь культурний потенціал носіїв родового досвіду. Йдеться про те, що цей родовий досвід привласнила собі марксистська філософія, і він залишився абстрактним. М. Кисельов характеризує екологію як культурологічний проект здійснення певних констант. Він

пише, що екологію можна віднести до двох типів. „Останнім часом глобального поширення набуває термін “виживання” людини та суспільства за сучасних умов. Місія спасіння людського роду передбачає досить розвинену прогностичну здатність цього наукового напрямку. В літературі зокрема йде мова про екологію як знання «попереджуюче» реальність.

Виділяються п'ять його факторів:

- здатність суспільства свідомо сприймати екологічну аргументацію, що детермінується рівнем освіченості населення;
- певні цінності орієнтації суспільства, що визначають сприйнятливність до наукового знання, ступінь довіри до різних джерел інформації і готовність слідувати рекомендаціям державних інституцій;
- усвідомлення ціни (вартості) нехтування попереджуючими знаннями і визначення «суб'єкта», який буде платити».

Отже, не існує поняття суб'єктної єдності в екологічній культуротворчості, але існує констатація того, що свідомість є. Відтак, ми підійшли до тої межі, коли потрібно сформулювати поняття „культура” як цілісність в сьогоднішньому контексті екологічних настанов.

Світ представляє собою органічне ціле, – пише Д. Ліхачов. Одна з найважливіших філософських книг золотого віку російської культури – кінця XIX – початку XX століття – філософа М. О. Лосського так і називається “Світ як органічне ціле”. В даний час, щоб заснувати філософію екології, а на ній етику екології, світоглядна сторона цієї книги при всіх своїх досягненнях, на жаль, є недостатньою. Необхідно залучення більш широких, а головне сучасних даних, для того щоб зробити наглядним те, що всі всвіті взаємозалежні. Знову ж таки необхідно, як мені здається, звернути увагу на наступне: при

мільйонах різновидностей земних створінь – звірів, птахів, комах, рослин, – людина єдине створіння, що володіє мовою і розумом. Це закликає людину до того, що вона повинна говорити і відповідати за все живе в світі і за всіх, хто її оточує, за рослинний світ, навіть за так званий „мертвий”, у відношенні до котрого ми не можемо бути впевненими, що він „мертвий”. Людина не лише морально відповідає за все живе і все мертво, позбавлене осмисленої, „розумної” мови (не лише емоційних викликів, але і морально повинна за них говорити, захищати їх права, їх інтереси. Людина – носій самосвідомості всесвіту”. Д. Ліхачов говорить про дім, в якому живе людство, що є не лише чимось живим, а також й тим, що створено нами. Людство і природа можуть загинути як у біологічному аспекті, так і в момент знищення культурної і духовної цілісності. Проблема екологічної самодетермінації існує як цілепокладання людського „Я”, буття, діяльності на тлі всіх інших можливостей та цілей. Людина є частиною природи і водночас акумулюючим природним епіцентром, тому поняття „екологія” несе в собі складний вимір природно-духовного єднання.

Висновки. Отже, такий підхід дає можливість констатувати, що проблема культури виноситься за межі антропологізму, за межі абстрактного гуманізму, вона потребує культурно-історичного тлумачення та дескрипції, не тільки суто феноменологічної, а і метафізичної. Найголовнішим є те, що, за Д. Ліхачовим, екологія є проблема моральна, вона виноситься на перший план людину, яка відповідає за людство, якому не байдужа та людина яка в своєму осередку створює новий план і реальність на яку вона дивиться з надією.

Література:

1. Уиллок Д.Э. (2005) Реальность как предмет переговоров: хаотические аттракторы нашего понимания / пер. с англ. Т. Вартанова. *Массовая культура: современные западные исследования* / пер. с англ. отв. ред. и послесловие В. В. Зверевой. Москва : Фонд научных исследований „Прагматика культуры”,. С. 20 – 42.
2. Бердяев Н. А. (1990) *Философия неравенства*. Москва, ИМА-пресс.
3. Вебер М. (1990) *Избранные произведения*. Москва: Прогресс.
4. Кисельов М.М. та ін. (2003) *Концептуальні виміри екологічної свідомості*. Київ: Парапан.
5. Иванов В. П. (1989) *Культура и человеческая деятельность. Культура и развитие человека*. Киев : Наукова думка.
6. Шинкарук В. І. (2003) *Вибрані твори: У 3 т. Київ : Український Центр духовної культури. Т 2.*

References:

1. Willock D.E. (2005) Reality as a subject of negotiations: chaotic attractors of our understanding / trans. with English T. Vartanova. Mass culture: modern western research / trans. with English resp. ed. and the afterword by VV Zvereva. Moscow: Foundation for Scientific Research "Pragmatics of Culture". [in Russian].
2. Berdyaev N.A. (1990.) Philosophy of inequality. Moscow, IMA-press. [in Russian].
3. Weber M. (1990) Selected works. Moscow: Progress.[in Russian].
4. Kiselyov M.M. etc. (2003) Conceptual dimensions of ecological consciousness. Kyiv: Parapan. [in Ukrainian].
5. Ivanov V.P. (1989) Culture and human activity. Culture and human development. Kiev: Naukova Dumka. [in Russian].
6. Shinkaruk V.I. (2003) Selected works: In 3 vols. Kyiv: Ukrainian Center for Spiritual Culture. T 2. [in Ukrainian].

Citation: Roman Chorny (2022). CULTURE AS INTEGRITY: ENVIRONMENTAL DETERMINANTS OF DEVELOPMENT. New York. TK Meganom LLC. Innovative Solutions in Modern Science. 1(53). doi: 10.26886/2414-634X.1(53)2022.7

Copyright: Roman Chorny ©. 2022. This is an openaccess article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (CC BY). The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.